

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده علوم سیاسی ، گروه علوم سیاسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

عنوان:

بررسی تطبیقی عملکرد سیاسی مجلس شورای اسلامی در

دوره سوم و چهارم

استاد راهنما:

دکتر بیژن نیری

استاد مشاور:

دکتر مصطفی کواکبیان

پژوهشگر:

علی رجبی

تابستان ۱۳۹۳

بسمه تعالی

تعهذنامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانف علی رجبی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجوی ۸۸۰۶۵۰۲۴۹۰۰ در رشته علوم سیاسی که در تاریخ ۱۳۹۳/۶/۲۹ از پایان نامه خود تحت عنوان: بررسی تطبیقی عملکرد سیاسی مجلس شورای اسلامی در دوره سوم و چهارم "دفاع نمودم.

بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانف بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلا برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی هم سطح، پایین تر یا بالاتر در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانف مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدارک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضا

بسمه تعالی

در تاریخ :

دانشجو کارشناسی ارشد آقای علی رجیبی از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره
حروف و با درجه مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی

دانشکده علوم سیاسی

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی : تهران مرکزی	کد واحد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه : 10120812912046
عنوان پایان نامه : بررسی تطبیقی عملکرد سیاسی مجلس شورای اسلامی در دوره سوم و چهارم		
نام و نام خانوادگی دانشجو : علی رجبی	تاریخ شروع پایان نامه : ۱۳۹۱/۱۱/۹	تاریخ اتمام پایان نامه : ۱۳۹۳/۶/۲۹
شماره دانشجویی : ۸۸۰۶۵۰۲۴۹۰۰		
رشته تحصیلی : علوم سیاسی		
استاد راهنما : دکتر بیژن نبیری		
استاد مشاور: دکتر مصطفی کواکبیان		
چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده) :		
<p>پیروزی انقلاب اسلامی یکی از دیرپاترین نظام های استبدادی را در ایران ساقط کرد و نظامی مبتنی بر آرای مردم را بیان نهاد. بارزترین نمونه تاثیر رأی مردم، مجلس شورای اسلامی است که یکی از ارکان نظام محسوب می شود.</p> <p>در طول دوره ی سوم مجلس شورای اسلامی در داخل و خارج ایران حوادث مهمی روی داد که مجلس نسبت به هر کدام از آن ها واکنش هائی نشان داد، از جمله این حوادث می توان به حمله ی موشکی ناو آمریکائی به هواپیمای مسافری ایران برفراز خلیج فارس، پذیرش قطعنامه 598 شورای امنیت سازمان ملل در مورد جنگ ایران و عراق آتش بس در جبهه ها، صدور حکم قتل سلمان رشدی نویسنده ی کتاب آیات شیطانی، عزل آیت اله حسینعلی منتظری از مقام رهبری، اصلاح قانون اساسی، رحلت امام خمینی و رهبری آیت اله خامنه ای و.... اشاره کرد.</p> <p>شاید بتوان چهارمین دوره فعالیت مجلس شورای اسلامی را نقطه ی عطف تحولات سیاسی دهه ۱۳۷۰ و شکل گیری بسیاری از ائتلاف ها، احزاب و گروه های نقش آفرین در رقابت های سیاسی آن دهه و حتی صف بندی های سیاسی امروز کشور دانست.</p> <p>از این در این نوشتار برای شناخت دقیق این برهه از تاریخ انقلاب اسلامی، بعد سیاسی مجلس سوم و چهارم را با یکدیگر مقایسه و نتیجه گیری کردیم.</p>		

تاریخ و امضا :

مناسب است
مناسب نیست

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه

.....	مقدمه	۱
فصل اول		
.....	کلیات پژوهش	۳
.....	۱-۱ بیان مسئله تحقیق	۴
.....	۲-۱ اهمیت موضوع تحقیق وانگیزه انتخاب آن	۵
.....	۳-۱ سوالات و فرضیه های تحقیق	۶
.....	۴-۱ فرضیه	۶
.....	۵-۱ متغیرها	۶
.....	۶-۱ مدل تحقیق	۶
.....	۷-۱ روش تحقیق	۶
.....	۸-۱ جامعه آماری و حجم آن	۷
.....	۹-۱ قلمرو تحقیق	۷
.....	۱۰-۱ روش گردآوری اطلاعات	۷
.....	۱۱-۱ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات	۷
.....	۱۲-۱ تعریف مفاهیم	۷
.....	۱۳-۱ سازماندهی تحقیق	۸
.....	۱۴-۱ ادبیات پژوهش	۸

فصل دوم

.....	چهارچوب حقوقی و نظری تحقیق	۱۰
.....	۱-۲ تقسیم بندی قوانین	۱۱
.....	۱-۱-۲ روابط قوانین با موجودات مختلف	۱۱
.....	۲-۱-۲ قوانین طبیعی	۱۱
.....	۳-۱-۲ قوانین وضعی	۱۱
.....	۲-۲ قوانینی که مستقیماً از طبیعت حکومت ناشی می شوند	۱۲
.....	۱-۲-۲ حکومتهای مختلف سه گانه	۱۲
.....	۲-۲-۲ حکومت جمهوری و قوانین دموکراسی	۱۲
.....	۳-۲-۲ قوانین مربوط به طبیعت حکومت اشرافی	۱۲
.....	۴-۲-۲ قوانین مربوط به طبیعت حکومت پادشاهی	۱۳

- ۵-۲-۲ قوانین مربوط به طبیعت حکومت استبدادی..... ۱۳
- ۳-۲ جایگاه شورا در قرآن و اسلام..... ۱۳
- ۴-۲ مجلس شورای اسلامی..... ۱۴
- ۵-۲ تاریخچه شکل‌گیری مجلس در ایران..... ۱۵
- ۱-۵-۲ نظری اجمالی به تاریخ مشروطه..... ۱۵
- ۲-۵-۲ مجلس شورای ملی تا پیش از حکومت پهلوی..... ۱۷
- ۳-۵-۲ مجلس شورای ملی در دوره رضاشاه..... ۱۸
- ۴-۵-۲ مجلس شورای ملی در دوره پهلوی دوم (محمدرضاشاه)..... ۱۹
- ۶-۲ ارکان قوهی مقننه در جمهوری اسلامی..... ۲۱
- ۷-۲ قانون اساسی و مجلس شورای اسلامی..... ۲۱

فصل سوم

- مجلس شورای اسلامی دوره سوم و عملکرد آن..... ۲۹
- ۱-۳ زمره‌های انتخابات..... ۳۰
- ۱-۱-۳ گروه‌های مهم فعال در انتخابات (با تکیه بر تهران)..... ۳۲
- ۲-۱-۳ انشعاب از جامعه‌ی روحانیت مبارز تهران و تشکیل روحانیون مبارز تهران..... ۳۲
- ۳-۱-۳ نهضت آزادی و جلوگیری از شرکت آنان در انتخابات دوره‌ی سوم مجلس شورای اسلامی..... ۳۶
- ۴-۱-۳ پیام امام خمینی درباره‌ی اهمیت انتخابات مجلس سوم..... ۳۷
- ۵-۱-۳ جنگ شهرها و توطئه‌های دشمنان در آستانه‌ی انتخابات..... ۳۸
- ۶-۱-۳ اختلافات وزارت کشور و شورای نگهبان..... ۴۰
- ۷-۱-۳ اختلاف نظر وزارت کشور و شورای نگهبان درباره‌ی تأیید یا رد صلاحیت کاندیداها..... ۴۱
- ۸-۱-۳ نتایج مرحله‌ی اول انتخابات سومین دوره‌ی مجلس شورای اسلامی..... ۴۳
- ۹-۱-۳ ابطال برخی از حوزه‌های انتخابیه‌ی مرحله‌ی اول توسط شورای نگهبان..... ۴۵
- ۱۰-۱-۳ مرحله‌ی دوم انتخابات دوره‌ی سوم مجلس شورای اسلامی..... ۵۲
- ۱۱-۱-۳ نتایج انتخابات مرحله‌ی دوم..... ۵۳
- ۱۲-۱-۳ انعکاس انتخابات مرحله‌ی دوم در رسانه‌های جهان..... ۵۴
- ۱۳-۱-۳ ابطال چند حوزه‌ی انتخابیه توسط شورای نگهبان در مرحله‌ی دوم..... ۵۵
- ۲-۳ افتتاح سومین دوره‌ی مجلس شورای اسلامی..... ۵۶
- ۳-۳ انتخاب هیئت رئیسه‌های سومین دوره‌ی مجلس شورای اسلامی..... ۵۹
- ۴-۳ هیئت رئیسه‌ی موقت دوره‌ی سوم مجلس شورای اسلامی..... ۶۰

- ۳-۵ انتخاب هیئت رئیسه‌ی دائم (یک ساله)، اجلاس‌یه‌ی اول، دوره‌ی سوم مجلس شورای اسلامی ۶۲
- ۳-۶ انتخاب هیئت رئیسه‌ی دائم (یک ساله) اجلاس‌یه‌ی دوم دوره‌ی سوم مجلس شورای اسلامی ۶۳
- ۳-۷ هیئت رئیسه‌ی دوم در سال دوم دوره‌ی سوم مجلس شورای اسلامی ۶۴
- ۳-۹ انتخاب هیئت رئیسه‌ی دائم یک ساله‌ی چهارم دوره‌ی سوم مجلس شورای اسلامی ۶۶
- ۳-۱۰ قوانین و طرح‌های اجتماعی - سیاسی ۶۷
- ۳-۱۰-۱ طرح تثبیت تعداد کاندیداها در هر انتخابات ۶۸
- ۳-۱۰-۲ طرح قانون اصلاح موادی از قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی و الحاق موادی به آن ۶۸
- ۳-۱۰-۳ تصویب قانون حمایت از انقلاب اسلامی مردم فلسطین ۷۰
- ۳-۱۰-۴ انتخاب نمایندگان عضو کمیته‌ی حمایت از انقلاب اسلامی مردم فلسطین ۷۱
- ۳-۱۰-۵ کنفرانس اسلامی فلسطین ۷۱
- ۳-۱۰-۶ کنفرانس بین‌المللی حمایت از انقلاب اسلامی فلسطین ۷۲
- ۳-۱۱ مجلس سوم شورای اسلامی و نقش آن در سمت‌گیری سیاست خارجی ۷۲
- ۳-۱۲ پذیرش قطعنامه‌ی ۵۹۸ و عکس‌العمل مجلس نسبت به آن ۷۵
- ۳-۱۳ روز ملی مبارزه با استکبار جهانی ۷۶
- ۳-۱۴ واکنش شدید نمایندگان مجلس شورای اسلامی به نامه‌ی اعضای کنگره‌ی آمریکا ۷۶
- ۳-۱۵ قانون تشدید مقابله با اقدامات تروریستی آمریکا ۷۷
- ۳-۱۶ رابطه با آمریکا ۷۸
- ۳-۱۷ طرح قطع رابطه با آمریکا ۷۸
- ۳-۱۸ سفر نیکلای چائوشسکو به ایران و سؤال از وزیر خارجه درباره‌ی آن ۸۰
- ۳-۱۹ مهم‌ترین حوادث بین‌المللی و واکنش مجلس نسبت به آن ۸۱
- ۳-۱۹-۱ مسئله‌ی سلمان رشدی ۸۱
- ۳-۱۹-۲ روابط با عربستان و حوادث مربوط به مراسم حج ۸۳
- ۳-۱۹-۴ مسئله‌ی تجاوز آمریکا به پاناما ۸۷
- ۳-۱۹-۵ جنگ خلیج فارس ۸۸
- ۳-۱۹-۶ شورش شیعیان عراق بر ضد صدام حسین و عکس‌العمل مجلس ۹۲
- ۳-۱۹-۷ قرارداد امنیتی کویت و آمریکا و عکس‌العمل مجلس شورای اسلامی ۹۴
- ۳-۱۹-۸ مسئله‌ی فلسطین و جنوب لبنان ۹۵

فصل چهارم

- مجلس شورای اسلامی دوره چهارم و عملکرد آن ۹۶

۹۷.....	۱-۴ زمینه‌های انتخابات مجلس چهارم.....
۹۸.....	۱-۱-۴ برگزاری انتخابات مجلس چهارم.....
۱۱۹.....	۲-۴ نمایی کلی از مجلس چهارم.....
۱۲۷.....	۳-۴ رابطه ی مجلس چهارم با نهادهای جمهوری اسلامی.....
۱۲۷.....	۱-۳-۴ مجلس و رهبری.....
۱۳۱.....	۲-۳-۴ مجلس و دولت.....
۱۳۳.....	۳-۳-۴ مجلس و شورای نگهبان.....
۱۳۴.....	۴-۳-۴ مجلس و قوه‌ی قضائیه.....
۱۳۵.....	۴-۴ فعالیت‌های مجلس در سال اول.....
۱۳۹.....	۵-۴ جمع بندی عملکرد سال اول.....
۱۴۵.....	۶-۴ فعالیت‌های مجلس در سال دوم.....
۱۵۳.....	۱-۶-۴ مصوبات دومین سال مجلس دوره چهارم.....
۱۵۵.....	۷-۴ فعالیت‌های مجلس در سال سوم.....
۱۶۰.....	۱-۷-۴ مصوبات سومین سال مجلس چهارم.....
۱۶۲.....	۸-۴ فعالیت‌های مجلس در سال چهارم.....
۱۶۶.....	۱-۸-۴ مصوبات آخرین سال مجلس دوره چهارم.....
۱۶۸.....	۹-۴ کمیسیون‌های مجلس چهارم.....

فصل پنجم

۱۷۰.....	اشتراکات و افتراقات مجالس دوره‌ی سوم و چهارم مجلس شورای اسلامی.....
۱۷۱.....	۱-۵ نقاط اشتراک.....
۱۷۱.....	۲-۵ وجوه افتراق.....
۱۷۱.....	۱-۲-۵ احزاب و جناح‌های سیاسی.....
۱۷۳.....	۲-۲-۵ قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی.....
۱۷۵.....	۳-۲-۵ استیضاح در مجلس.....
۱۷۵.....	۴-۲-۵ رأی اعتماد نمایندگان مجلس به وزرا.....
۱۷۸.....	نتیجه گیری.....
۱۸۸.....	منابع و ماخذ.....

مقدمه

در نظام حکومتی جمهوری اسلامی ایران، مجلس شورای اسلامی یکی از اصلی ترین نمادهای حضور اراده ی مردم در ساختار این نظام است که از اهمیت ویژه ای برخوردار است و مجلس شورای اسلامی یکی از دستاوردهای انقلاب اسلامی می باشد که اولین دوره آن در مورخه ۱۳۵۹/۳/۷ گشایش یافت. علاوه بر نتایج نظری و اندیشه ای پیدایشی مجلس شورای اسلامی مخصوصا در بعد قانونگذاری و میزان اختیارات آن نهاد مجلس صحنه ی رقابت نیروهای سیاسی برای ورود به آن از طریق انتخابات و تأثیرگذاری بر امور کشور از رهگذر وضع قانون و نظارت بر جریان اداره ی کشور بوده است و این رقابت در کنار ایجاد جریان های سیاسی، ادامه ی حضور مردم در صحنه ی سیاسی استمرار بعد جمهوریت نظام جمهوری اسلامی ایران را تضمین نموده است. به دلیل اهمیت همین موضوع، قانون اسلامی جمهوری اسلامی ایران اهمیت خاصی به مجلس شورای اسلامی و لزوم استمرار آن داده است و پس از استقرار نظام اسلامی نیز حتی در بحرانی ترین شرایط سیاسی کشور، همواره انتخابات مجلس در موعد مقرر برگزار گردیده است و انتخابات مجلس سوم و چهارم، انتخاباتی است که در شرایط بحرانی برگزار شد. مجلس شورای اسلامی به واسطه ی حوادث و رویدادهای مهم از جمله پایان جنگ تحمیلی، رحلت امام خمینی(ره) و رهبری آیت اله خامنه ای، آغاز سازندگی در سال های پس از جنگ دارای اهمیت ویژه ای می باشد و چهارمین دوره ی مجلس شورای اسلامی در واقع اولین مجلس پس از رحلت بنیانگذار جمهوری اسلامی و هم زمان با اولین دولت پس از جنگ تحمیلی بود.

درباره ی مجلس شورای اسلامی به ویژه سومین و چهارمین دوره ی آن تاکنون تحقیق جامع و کاملی که در بردارنده ی تمامی ابعاد آن باشد، انجام نگرفته است، به خصوص مقایسه و تطبیق این دو دوره با هم، البته انتشارات مجلس چند مجموعه درباره ی مجلس شورای اسلامی منتشر کرده که در آنها بیشتر به اطلاعات آماری بسنده شده است.

بررسی جامع درباره ی مجلس سوم و چهارم به ویژه درباره ی روند شکل گیری و ماهیت آن به تحقیق گسترده ای نیازمند است که تمامی ابعاد و دیدگاه ها را دربرگیرد و برای این منظور علاوه بر اطلاعات رسمی موجود، به خاطرات شفاهی نمایندگان و افرادی که به نحوی در آن زمان با مجلس در ارتباط بودند نیاز است، لذا تحقیق و پژوهش گسترده و جامعی درباره ی این دو مجلس (سوم و چهارم) ضروری می نماید، که در این رساله سعی شده، با توجه به گستردگی فعالیت این دوران و حوادث بسیار

مهم در آن مقطع علاوه بر اطلاعات رسمی شامل مطالب روزنامه‌ها و مصوبات مجلس، کتاب‌ها، متن مذاکرات مجلس شورای اسلامی دوره سوم و چهارم، به مصاحبه با برخی از نمایندگان آن دوره نیز پردازم از جمله مصاحبه با آقایان محمد قمی (نماینده دوره سوم و چهارم مجلس)، رسولی نژاد (نماینده دوره چهارم) که این مصاحبات بعضاً برای اولین بار انجام گرفته است. مطالب رساله حاضر در قالب پنج فصل تدوین شده است.

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱ بیان مسئله تحقیق

با شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی در ایران، مجلس شورا نیز در کارکرد دچار دگرگونی شد و مجلس شورای ملی که یک جمع فرمایشی بود به یک نهاد تأثیرگذار در نظام نوپا تبدیل شد و ضمن تغییر ظاهری یعنی تبدیل آن به مجلس شورای اسلامی، به یک پارلمان منتخب از جانب مردم و مؤثر تبدیل شد، این پژوهش قصد دارد ضمن بررسی مختصری از تاریخچه پارلمان در ایران به عملکرد سیاسی دو دوره سوم و چهارم مجلس شورای اسلامی که از مهم‌ترین دوره‌های تاریخ پس از پیروزی انقلاب اسلامی است پردازد. از جمله مسائل مهم در مورد سومین دوره مجلس شورای اسلامی چگونگی برگزاری انتخابات نمایندگان این دوره است که در شرایط خاص و حساس جنگ تحمیلی عراق و نیز موضوع ((جنگ شهرها)) که توسط دشمن بعثی ایجاد شده بود می‌باشد.

مجلس سوم در حالی آغاز به کار کرد که اکثریت نمایندگان آن هوادار دیدگاه مجمع روحانیون مبارز تهران بودند. این دوره از مجلس شورای اسلامی به دلیل رهنمودهای مهم حضرت امام خمینی (ره) بنیانگذار انقلاب شکوهمند اسلامی در زمان برگزاری انتخابات و بعد از آن به ((مجلس امام)) شهرت یافته است.

در یکسال پس از افتتاح مجلس سوم پایان جنگ تحمیلی و رحلت حضرت امام خمینی (ره) رخ داد که به دنبال آن حضرت آیت‌الله‌عظمی (مدظله‌عالی) به مقام رهبری نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران انتخاب شدند. مجلس چهارم شورای اسلامی اولین مجلس پس از (ارتحال) حضرت امام خمینی (ره)، از سویی و از دیگر سوی در دوره رهبری جدید و جانشینی مقام معظم رهبری و اولین دوره کامل در رهبری ایشان است. و همچنین اولین مجلس تماماً پس از خاتمه جنگ و دفاع مقدس و تثبیت نظام سیاسی انقلابی جمهوری اسلامی ایران بوده و است محور و موضوع اصلی آن فرای مجلس سوم که جنگی و بازسازی بوده توسعه بویژه توسعه زیربنایی در تداوم بازسازی و سازندگی ملی کشور بوده و است. مجلس چهارم پایان اولین برنامه پنجساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و

فرهنگی جمهوری اسلامی و جمع بندی نخستین تجربه برنامه و تجربه نخستین برنامه توسعه کشوری می باشد. می توان گفت که مجلس چهارم، یکی از کارآمدترین ادوار و حتی اوضاع در دوران جمهوری اسلامی ایران بوده و به شمار می آید. چرا که در این دوره که دوره عمل و کار بود، مجلس با حفظ استقلال و حتی اقتدار هرچه تمامتر، رابطه و حتی تعامل سازنده و افزایشده ای با دولت یعنی با قوه مجریه در اوج سازندگی زیربنایی داشت. لذا در این تحقیق، به صورت مقایسه‌ای و تطبیقی عملکرد سومین و چهارمین دوره‌ی مجلس شورای اسلامی را مورد کنکاش قرار می‌دهیم.

۲-۱ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن

مجلس شورای اسلامی رکن اصلی قوه مقننه در نظام جمهوری اسلامی ایران است که از نمایندگان منتخب مردم تشکیل شده و مصوبات آن در صورت تایید شورای نگهبان برای اجرا به قوه مجریه و قوه قضاییه ابلاغ خواهد شد. در برخی مسائل بسیار مهم اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ممکن است اعمال قوه مقننه از راه همه پرسی و مراجعه به آراء عمومی نیز باید به تصویب دوسوم مجموع نمایندگان مجلس برسد، مجلس در نظام جمهوری اسلامی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و از آن به عنوان خانه ملت یاد می‌شود. همچنین مجلس حق دادن رأی اعتماد به نخست‌وزیر و وزرای کابینه را دارد و همین‌طور می‌تواند رئیس‌جمهور را نیز استیضاح و زمینه‌ی برکناری آن را فراهم نماید؛ لذا با نگاهی به وظایف مجلس در نظام جمهوری اسلامی پی می‌بریم که در این نظام مجلس از جایگاه بسیار بالایی برخوردار است. هدف از انجام این پژوهش، نشان دادن عملکرد و نقش دوره سوم و چهارم مجلس شورای اسلامی است این دو دوره از مجلس به لحاظ اینکه با پایان جنگ تحمیلی، رحلت حضرت امام خمینی (ره) و انتخاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌عالی) به رهبری نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران و تشکیل دولت سازندگی هم‌زمان می‌باشد، دارای اهمیت خاصی می‌باشد که باعث تحکیم پایه‌های انقلاب شکوهند اسلامی و نظام مقدس جمهوری اسلامی در عرصه داخلی و خارجی می‌گردید. لذا به دلیل این جایگاه و وقایع مهم رخ داده در آن مقاطع، این موضوع را طرح پایان‌نامه خود قرار دادم.

۳-۱ سوالات و فرضیه های تحقیق

سؤال اصلی: مجلس شورای اسلامی در دوره سوم و چهارم را از لحاظ عملکرد سیاسی چگونه

می توان تطبیق داد؟

۱- انتخابات دوره ی سوم و چهارم به چه شکلی و در چه شرایطی برگزار شد؟

۲- فعالیت جناح ها در انتخابات این دو مجلس چگونه بود و مهمترین موارد اختلاف جناح ها

چه بود؟

۳- مهم ترین طرح ها و لوایح در دو مجلس کدامند؟

۴-۱ فرضیه

مجلس سوم با وجود نیروهای موسوم به جناح چپ اقداماتی در جهت توسعه سیاسی داشته اما مجلس

چهارم با نیروهای موسوم به جناح راست در جهت توسعه اقتصادی گامهای بیشتری برداشته است.

۵-۱ متغیرها

متغیر مستقل: مجلس شورای اسلامی - جنگ - سازندگی - ولایت فقیه - جناح سیاسی

متغیر وابسته: ویژگیها و عملکرد مجلس سوم و چهارم

۶-۱ مدل تحقیق

مدل تحقیق تحلیلی و توصیفی می باشد.

۷-۱ روش تحقیق

روش تحقیق میدانی و کتابخانه ای می باشد ضمن اینکه برای تکمیل بحث از مصاحبه نیز

استفاده خواهد شد .

۸-۱ جامعه آماری و حجم آن

کشور ایران و پارلمان، نمایندگان مجلس شورای اسلامی

۹-۱ قلمرو تحقیق

کشور ایران

۱۰-۱ روش گردآوری اطلاعات

به شیوه‌ی کتابخانه‌ای و استفاده از اینترنت، کتب، روزنامه‌ها و همچنین با استفاده از مصاحبه با نمایندگان مجلس شورای اسلامی دوره سوم و چهارم می‌باشد.

۱۱-۱ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

روش آزمون فرضیه و به صورت تجزیه تحلیل تاریخی - مقایسه‌ای خواهد بود.

۱۲-۱ تعریف مفاهیم

مجلس شورای اسلامی: مجلس یا پارلمان یکی از نهادهای سیاسی حاکم بر هر کشور است که وظیفه وضع قوانین را به عهده دارد و اعضای آن را، منتخبین مردم تشکیل می‌دهند، اهمیت و ضرورت مردم‌سالاری ایجاب می‌نماید که توده‌ی مردم در مسایل مربوط به تصمیم‌گیری در مورد خودشان دخالت و اظهارنظر نمایند و این مهم جزء با تشکیل مجلس تحقق نمی‌یابد، که در کشور ما به آن مجلس شورای اسلامی یا قوه مقننه می‌گویند. مذاکرات مجلس شورای اسلامی باید علنی باشد و گزارش کامل آن از طریق رادیو و روزنامه رسمی برای اطلاع عموم منتشر شود.

نمایندگان: منتخبین مردم برای مجلس شورای اسلامی که با رأی مستقیم مردم انتخاب می‌شوند که جمع آنها را در مجلس شورای اسلامی، نمایندگان می‌گویند.

حاکمیت قانون: دارای یک معنای عام و یک معنای خاص است. در معنای عام یعنی وجود نظم در کشور؛ به عبارت دیگر، وقتی افراد جامعه به گونه‌ای مشابه و با رعایت هنجارهای مشترک رفتار نمایند، به

معنای آن است که قانون حاکم است. و در معنای خاص دستور کلی و گاهی جزئی که به وسیله مرجع صالح انشا شده و به وسیله مجالس قانونگذار تصویب شود.

۱-۱۳ سازماندهی تحقیق

این تحقیق در پنج فصل تنظیم می شود.

در فصل اول کلیات پایان نامه آورده می شود. در فصل دوم تاریخچه شکل گیری پارلمان در ایران، فصل سوم به عملکرد سومین دوره ی مجلس شورای اسلامی، فصل چهارم به عملکرد چهارمین دوره ی مجلس می پردازد و در نهایت در فصل پنجم نقاط اشتراک و تفاوت های دو مجلس را مورد بررسی قرار می دهد. و در پایان نتیجه گیری صورت می گیرد.

۱-۱۴ ادبیات پژوهش

پیشینه و ادبیات تحقیق یکی از بخش های مهم تحقیق، است، هر چند تا به حال مطالعات و تحقیقات بسیاری در مورد فعالیت ها و عملکرد مجلس شورای اسلامی در کشور ایران صورت گرفته است ؛ حتی در باره ی مجلس شورای اسلامی از دوره ی اول تا دوره ی هشتم نیز تحقیقات و پژوهش های مختلفی انجام شده است تا به حال به صورت مقایسه ای و تطبیقی انجام نشده است تحقیقاتی در رابطه با مجلس سوم و چهارم صورت گرفته است چند مورد را ذکر می کنیم.

سینایی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی ر تحت عنوان بررسی نقش سومین دوره مجلس شورای اسلامی در سیاست گذاری مطالعه موردی برنامه اول و گذار به دوره سازندگی (۱۳۷۱-۱۳۶۷) نتیجه گرفتند که در همسوی و هم افزایی ساختارها (اعضای مجلس) و کنشگران (دولت) برنامه اول توسعه و گذار به سازندگی با وجود دولت و مجلسی که به چپ گرایی شهرت داشتند تهیه و تصویب شد. این فرایند نشان می دهد سومین دوره مجلس در سیاست گذاری های برنامه اول و در اثر گذاری بر آن بیشتر نقش تبعی و تایید کننده داشت.

سالار زاده و شیخی (۱۳۸۶) در تحقیقی تحت عنوان بررسی میزان توجه نمایندگان دوره چهارم و

ششم مجلس شورای اسلامی به مقولات مختلف رفاه اجتماعی به نتیجه دست یافتند که تحلیل محتوای نطق نمایندگان در دوره چهارم مجلس نشان داد که تفاوت معنا داری بین نمایندگان دو دوره در نگاه به مقولات اجتماعی وجود ندارد. تفاوت موجود در میزان توجه آنها به برخی شاخص ها از جمله میزان تورم موجود در جامعه، میزان اشتغال، میزان برخورداری از امکانات بهداشت فردی و اجتماعی، میزان دسترسی افراد و گروههای اجتماعی به خدمات زیربنای، میزان مهاجرت، ناشی از تغییر در ترکیب سنی جمعیت و موکلین آنها بوده و در نتیجه تغییر در نوع و میزان نیازهای آنها پدید آمده است و تنها تفاوت در میزان توجه به برخوردها و تضادهای فرهنگی، میزان امنیت، نحوه توزیع قدرت و میزان آزادی های فردی را میتوان ناشی از وجود تفاوت در گرایش عمده سیاسی و گروه بندی سیاسی دو مجلس دانست. با توجه به موارد ذکر شده به نظر می رسد این پایان نامه اولین مورد از این دست باشد که عملکرد سیاسی مجلس دوره سوم و دوره چهارم را تطبیقی مورد بررسی و پژوهش قرار می دهد و در کنار استفاده از منابع نوشتاری مانند کتاب، روزنامه و... از طریق گفتگو و مصاحبه با تعدادی نمایندگان آن دو دوره در تکمیل این تحقیق بسیار موثر بوده است.

فصل دوم

چهارچوب حقوقی و نظری تحقیق

۲-۱ تقسیم بندی قوانین

۲-۱-۱ روابط قوانین با موجودات مختلف

قوانین به معنای اعم عبارت از روابط لازم و تاثیرات و نتایج مستقیمی هستند که از طبیعت موجودات حاصل می گردند و به این معنی تمام موجودات برای خود قوانینی دارند: الوهیت ، عقول عالیه بشری ، دنیای مادی ، انسان و جانوران هریک قوانینی مربوط به خود دارند که از طبیعت آنها حاصل شده و با آن قوانین زیست می کنند.

۲-۱-۲ قوانین طبیعی

قوانین طبیعی پیش از تمام قوانین این عالم وجود داشته و چون اشتقاق آنها از ترکیب ساختمان وجود ما می باشد آنها را قوانین طبیعت می نامیم ، برای اینکه این قوانین را خوب بشناسیم باید انسان را پیش از تشکیل اجتماعات در نظر بگیریم ، آن وقت قوانین طبیعت را به خوبی می شناسیم و می بینیم که آن قوانینی هستند که در چنیتن حالتی نصیب ما گردیده اند.

۲-۱-۳ قوانین وضعی

افراد بشر به محض این که جامعه ای تشکیل دادند دیگر ضعف خود را احساس نمی کنند، میان آنها تساوی برقرار می گردد و حالت جنگ آغاز می شود. زیرا افراد در حال تساوی در هر جامعه ای نیروی خود را احساس می نمایند و می کوشند که مزایای عمده جامعه را به نفع خود برگردانند، این رویه یک حالت جنگ تولید می کند. هر جامعه بخصوصی هم نیروی خود را احساس می کند و این احساس نیرو و توانایی در کشمکش خود موجب جنگ بین ملت ها می شود. از این دو قسم جنگ ، قوانینی میان